

De praktijk van de PABO verbinden met het beleid

In dit praktijkvoorbeeld vertelt de Almeerse Scholen Groep (ASG) hoe zij het project 'Opleiden in de school' vormgeven door middel van de comaker

Opleiden in de School – Almeerse Scholen Gemeenschap

De Almeerse Scholen Gemeenschap (ASG) werkt samen met Lerarenopleiding Basisonderwijs Windesheim Flevoland en achttien deelnemende basisscholen. In onderstaand artikel leggen coördinatoren, schoolopleiders, schoolleiders en docenten uit hoe zij het proces van verbinding tussen de praktijk van de PABO en het beleid van de stuurgroep vormgeven.

Organisatiestructuur Opleiden in de School ASG/Almere

Om de praktijk van de PABO zo goed mogelijk te kunnen verbinden aan het beleid van de stuurgroep, heeft de Almeerse Scholen Gemeenschap gekozen voor de volgende organisatiestructuur:

Stuurgroep. De stuurgroep bestaat uit de clusterdirecteur van ASG met Opleiden in de school in de portefeuille, de hogeschool-hoofddocent Curriculum, hogeschool-hoofddocent Ondernemen, de coördinerend instituutsopleider, de coördinerend schoolopleider. De stuurgroep stelt het beleid vast.

Klankbordgroep. Deze bestaat uit de achttien directeurs van de basisscholen die deelnemen aan Opleiden in de School. De klankbordgroep toetst het beleid.

Coaches. Coaches zijn vakdocenten die tevens studentbegeleider zijn op de Lerarenopleiding. Vanuit hun expertise zijn zij gekoppeld aan een coachgroep en aan individuele basisscholen met een ontwikkelthema op hun vakgebied. Er zijn vier coaches die ieder een coachgroep begeleiden op de thema's taal, rekenen, pedagogiek en wereldoriëntatie. Een coachgroep bestaat uit twaalf tot vijftien studenten.

Comaker. Comaker is een onderzoeksopdracht voor een groep van drie of vier studenten uit verschillende leerjaren. De onderzoeksopdrachten zijn gebaseerd op een vraag vanuit de basisschool. Per coachgroep kunnen er meer comakergroepen zijn.

Schoolopleiders. Leerkrachten of directieleden van de basisscholen met de specifieke taak studenten en mentoren te begeleiden binnen de basisschool.

Mentoren. Mentoren zijn groepsleerkrachten van de basisschool waar de student stage loopt. Iedere student krijgt op de basisschool waar hij of zij werkt een mentor toegewezen. Er zijn meerdere studenten verbonden aan een school.

GESPREK MET DE COORDINATOREN

Pim Mol, lid stuurgroep OIS ASG en coördinerend instituutsopleider
Hans Bruin, lid stuurgroep OIS ASG en coördinerend schoolopleider

Pim Mol en Hans Bruin trekken samen het project Opleiden in de School in Almere. In de Stuurgroep leggen zij de verbinding tussen de praktijk van de pabo en van de scholen enerzijds en het beleid van de stuurgroep anderzijds. Pim Mol stuurt als instituutsopleider de coaches aan. Hans Bruin stuurt als coördinerend schoolopleider de schoolopleiders aan.

Hoelang bestaat de samenwerking tussen Windesheim en ASG al?

Pim Mol: 'De lerarenopleiding in Almere (toen nog Pabo Almere) werkte vanaf de start in 2002-2003 samen met de scholen van ASG. Ook toen al hadden we een kort lijntje met de scholen. Als pabo hebben we ook een samenwerkingsverband met andere Opleidingsscholen. Een Opleidingsschool is een cluster van scholen die onder één stichting vallen. ASG is van de vier Opleidingsscholen. Opleiden in de school is voor ons niet iets van de afgelopen vier jaar. We zijn steeds van het ene project in het andere gerold. De elementen die ons goed bevallen nemen we mee naar het nieuwe project en waar we kritisch over zijn, dat stellen we bij.'

Wat is er in de afgelopen jaren veranderd?

Hans Bruin: 'Vier jaar geleden zijn we begonnen met het versterken van de samenwerking. Een van de acties was het trainen van mentoren van de scholen die in het basisarrangement zitten. Wij streven naar 100 procent getrainde mentoren. Mentorschap kun je opvatten als 'leerkracht die studenten begeleidt', maar ook als 'leerkracht die is getraind om studenten te begeleiden'. We stimuleren dat mentoren een verdiepingstraining volgen met als doel kwaliteitsverbetering van de begeleiding. In die training gaan we in op zaken als het verschil tussen coaching en begeleiding en we bespreken onderwijsinnovatie.'

Naast de training kunnen alle mentoren deelnemen aan een cursus, bijvoorbeeld over intersubjectiviteit bij het beoordelen of de leerlijn vakdidactiek. Trainingen en cursussen bieden we samen met de pabo aan, zo zorgen we voor een goede inhoud die is afgestemd op de actualiteit.'

Pim Mol: 'We hebben nu als beleid dat we studenten alleen op opleidingsscholen plaatsen.'

Wanneer behoort een school tot een Opleidingsschool?

Hans Bruin: 'Wij hebben 44 basisscholen in totaal. We hebben gekeken aan welke voorwaarden een school moet voldoen om tot de Opleidingsschool te kunnen behoren. Zo moet er een getrainde schoolopleider zijn en er moeten voldoende getrainde mentoren zijn. We kijken ook of de school genoeg opleidingscapaciteit heeft. Je moet voldoende studenten kunnen huisvesten in de onderbouw en de bovenbouw. Welke scholen kunnen deelnemen aan het project heeft ook te maken met het aanbod aan studenten en de keuze die studenten maken. Kortom, de school moet kwalitatief goede begeleiding kunnen bieden gedurende het hele cursusjaar.'

We streven naar diversiteit in opleidingsscholen. Er zijn twee scholen voor speciaal basisonderwijs, er zijn Jenaplan-, Dalton-, Montessorischolen en O4NT. O4NT betekent Onderwijs voor de nieuwe tijd. De diversiteit is groot, dus de student kan een school kiezen die hem of haar aantrekt.'

Pim Mol: 'We willen dat studenten kiezen op inhoud. De school kan aangeven op welk ontwikkelthema ze studenten zoeken. Er vindt een match plaats tussen de vraag van de school en de belangstelling en leerbehoefte van de student. We sturen wel op plaatsing. We willen een evenredige verdeling over de leerjaren in de comakergroep. Binnen de evenredige verdeling plaatsen we op inhoud. We hebben met ASG afgesproken dat we minimaal 80 studenten op hun scholen plaatsen.'

Gaat het om opleidingsscholen of om academische opleidingsscholen?

Pim Mol: 'We zijn geen academische opleidingsschool. We doen wel op hoofdlijnen hetzelfde. Er zijn opleidingscoördinatoren en we werken in overleg met het veld. We zijn in oktober 2014 geaccrediteerd. Daaruit komt naar voren dat wat we doen, lijkt op de academische opleidingsschool. Maar daar ligt voor ons nu de focus niet. Wat we nu doen willen we goed uitbouwen.'

Wat is het doel van Opleiden in de School?

Pim Mol: 'De kwaliteit van opleiden gaat omhoog hiermee, en ook de kwaliteit van onze pabodocenten. Het College van Bestuur zal zeggen: we leveren betere toekomstige leerkrachten.'

Hans Bruin: 'De doelen voor ASG zijn: de kwaliteit van de startende leerkracht verbeteren en het bevorderen van de nieuwsgierige onderzoekende houding van de onderwijsprofessional.'

Welke activiteiten ontplooit het samenwerkingsverband? Wat is de werkwijze? Wat is het effect?

Pim Mol: 'We werken met de comaker. Dat is een onderzoeksopdracht voor een groepje van drie of vier studenten uit verschillende leerjaren die een echte vraag van de school onderzoeken. Die vraag wordt bepaald door het ontwikkelthema van de school: taal, rekenen, pedagogiek of wereldoriëntatie. De vraag daarbij is: wat wil je dat een eerstejaars leert, een tweedejaars, enzovoort? Vanaf het eerste leerjaar leren we ze onderzoeksvaardigheden.'

Hans Bruin: 'De comaker is een boeiend proces. Een presentatie van studenten voor studenten van hun onderzoek is standaard op een hbo-opleiding. Maar wij willen dat het om authentieke opdrachten gaat, waarvan de uitkomsten echt ten goede komen aan leerlingen van onze scholen.'

Pim Mol: 'We hebben voorheen ook in de praktijk onderzoek gedaan. Maar de resultaten daarvan werden dan hier op de pabo gepresenteerd voor de studenten van het eigen leerjaar. Nu presenteren de studenten op de school zelf. De leerkrachten worden meegenomen in het onderzoek, de plannen van aanpak worden eerst goedgekeurd door het team. Een groot verschil met zo'n vier jaar geleden is dat waar voorheen alleen vierdejaars onderzoek deden, nu ook de eerste-, tweede-, en derdejaars studenten deelnemen aan het onderzoek en op verschillende manieren bijdragen aan de comaker. Daardoor vindt kennisdeling plaats. Zowel binnen de groep studenten als binnen de school. Het eigenaarschap van alle betrokkenen bij de comaker zorgt dat ervoor dat iedereen ook voordeel heeft van het onderzoek.'

Hans Bruin: 'Studenten komen in een flow als ze zien dat er behoefte is aan het onderzoek dat zij uitvoeren. Naar aanleiding van een presentatie komen er vaak vervolgvragen. Waar ligt de behoefte verder? Er komen proeftuintjes in de school, er vindt onderzoek plaats in de school. Dat is voor alle partijen stimulerend. We willen voorkomen dat producten op een plank terecht komen. Studenten zie je groeien als hun comakerproduct zichtbaar op de werkvloer wordt ingezet.'

Hoe ziet comaker eruit in de praktijk?

Hans Bruin: 'Stel, een school heeft pedagogiek als centraal ontwikkelthema. Dan zou de vraag in de werkgroep 'hoog en meerbegaafdheid' van de school kunnen zijn: Hoe kunnen we dat wat studenten aan opdrachten krijgen optimaal gebruiken in dit ontwikkelthema? De school ziet bijvoorbeeld dat hoog- en meerbegaafde leerlingen lui worden. Er zijn veel spullen op school, maar wat doen we ermee, wat is het resultaat voor plusleerlingen? Deze leerlingen gaan niet uit zichzelf uitdagingen aan. In de kleuterbouw doen kleuters dat wel, en leren zo om hoge doelen te stellen. In groep 3 en later dooft dat uit, de kinderen worden leerkrachtafhankelijk.'

De aanname is, dat in groep 3 zelfsturend leren door de druk van de methode niet goed meer wordt benut, en dat kinderen daardoor niet de aandring voelen om extra werk te gaan doen. In de bovenbouw doen leerlingen alleen het hoogstnodzakelijke. Ze nemen geen verantwoordelijkheid meer en dat zie je terug in het gedrag. Studenten gaan die aannames in kaart brengen, gaan onderzoeken wat er nu werkelijk gebeurt, wat de stand van zaken is.

Het is de bedoeling dat de student nieuwsgierig wordt naar wat er wel en niet klopt in dit verhaal. De studenten hebben als plan van aanpak: inventariseren welke materialen en werkvormen worden ingezet en onderzoeken hoe de werkgroep daarmee verder kan. Inventarisatie is een opdracht die past bij eerste- en tweedejaars. In het eerste leerjaar moet de kennisbasis op orde, je doet theoretisch onderzoek. In het tweede leerjaar weten we de theorie, nu gaan we onderzoeken hoe het gaat in de praktijk. Die onderzoeken presenteren ze op een studie dag in de school. Tegelijk zijn er twee lio's gelinkt aan die opdracht. Deze kijken hoe zelfsturend leren kan bijdragen aan een doorgaande lijn tussen groep 2 en 3.'

Wie initieert wat en wanneer?

Pim Mol: 'In maart geeft de school het ontwikkelthema aan. De schoolopleider formuleert samen met de directie en het team of met de werkgroepen de onderzoeksvraag. Die is in maart nog niet klaar, wel het liefst voor de zomervakantie, en in ieder geval in september. Voor de zomer is er een scholenmarkt: daar ontmoeten scholen en studenten elkaar. Studenten kiezen een ontwikkelthema.'

De match tussen student en school is erop gericht dat enerzijds de scholen de studenten zo goed mogelijk kunnen inzetten, en anderzijds dat de student van de opdracht veel kan leren. De eerstejaars worden door ons ingedeeld. Voor de zomervakantie kan de student kennismaken met de school. Het ene ontwikkelthema trekt soms meer studenten dan een ander. Maar we sturen erop om studenten evenredig te verdelen. We willen comakers met een heterogene groep qua leerjaren.'

Hans Bruin: 'De schoolopleider zorgt voor afstemming tussen leerbehoeftes van studenten en de onderzoeksvraag van de school.'

Hoe heeft het project invloed op het curriculum op de lerarenopleiding?

Pim Mol: 'Het curriculum is steeds in ontwikkeling. Ervaring vanuit het veld speelt een belangrijke rol. Handelingsgericht werken en opbrengstgericht werken zijn onderdelen die nu in het veld accent krijgen. De scholen hebben er behoefte aan dat leraren hierin handiger worden. HGW en OGW zijn nu prominent opgenomen in het curriculum van de pabo. Studenten die op de opleiding zijn ingewijd in opbrengstgericht werken kunnen een rol spelen in de basisschool waar OGW versterkt moet worden. Op de basisschool maakt de student natuurlijk ook een ontwikkeling door in het handelen in de klas. Die ervaring en de vragen die dat oproept, komen weer terug op de pabo.'

In hoeverre heeft het project invloed op het studierendement?

Pim Mol: 'De opleiding en de mentor kijken nu meer dan voorheen door dezelfde bril naar de student. Het oordeel wordt steeds minder subjectief, we hebben steeds meer zicht op de student en wat de volgende stap is voor deze student. We hebben nu meer een gedeelde verantwoordelijkheid, dat is beter. De eindverantwoordelijkheid ligt bij de pabo. Maar de weg ernaartoe is gemeenschappelijk.'

Hans Bruin: 'We steken daarbij in op de mentoren. Die moeten de student begeleiden. De mentoren zijn nu beter opgeleid in het coachen en beoordelen van studenten. We willen voorkomen dat studenten die 'het' eigenlijk niet hebben, doorstromen in de opleiding. Of afstuderen met een 6-. Als mentor moet je dat niet compenseren, maar de student adviseren een andere studie te kiezen. Ik spreek wel eens een mentor die belemmeringen ziet bij een eerstejaars en zich afvraagt of deze student ergens anders niet beter op haar plaats is.'

Pim Mol: 'Voor Windesheim zijn studiesucces en rendement erg belangrijk. Studenten moeten goed kiezen. Na een half jaar is het belangrijk om vast te stellen of de student een goede kans maakt de opleiding met succes af te ronden.'

Hoe ziet de doorgaande lijn in professionele ontwikkeling eruit?

Hans Bruin: 'We zien een toename in de belangstelling voor het traject Inductiefase. In dat traject coachen we vanuit de ASG startende leerkrachten in de praktijk die in het eerste of tweede beroepsjaar zitten. Tegelijk biedt de pabo theoretische modules aan. Dit willen we uitbouwen naar een driejarige traject. Na de Inductiefase is de leerkracht gegroeid van startbekwaam naar basisbekwaam.'

Het traject geeft verdieping, we spelen in op de behoefte. Het gaat om theoretische kennis, antwoorden op vragen van starters, plus praktijkbegeleiding. Het is maatwerk. Soms wil een leerkracht liever wat verderop in het traject verdieping krijgen. Dat kan ook, de leerkracht is zelf eigenaar van zijn of haar professionele ontwikkeling. Wel zien we de sturende rol van de directeur hierin als belangrijk. Het rendement van het onderwijs is het hoogst als het niveau van de leerkracht zo hoog mogelijk is. Tijdens en vlak na de opleiding zijn leerkrachten het meest gevoelig voor een programma voor doorontwikkeling, dan willen ze beter te worden in hun vak. Daarna verandert er niet zo veel meer.'

Pim Mol: 'Als je je eigen groep hebt, kom je de meeste nieuwe dingen tegen. Dat levert ook de meeste vragen op.'

Hans Bruin: 'En als je dan geen antwoorden krijgt, ga je zelf rondobberen.'

Hoe wordt het project gefinancierd? Waarvoor zetten jullie de middelen in?

Hans Bruin: 'Voorheen was er alleen bekostigingssubsidie. Die gebruiken we om de kwaliteit in stand te houden. De nieuwe subsidie van het samenwerkingsverband gebruiken we om de kwaliteit van de Opleidingschool te vergroten. Nu hebben we de middelen om ervoor te zorgen dat scholen niet in financiële problemen komen doordat leerkrachten regelmatig met een intervisie of een training bezig zijn. We gebruiken de subsidie ook om onderzoek te verrichten. We doen bijvoorbeeld onderzoek naar sociaal-emotionele ontwikkeling van basisschoolleerlingen, we steken geld in innovatie van de cursussen en de trainingen en we ontwerpen leerwerkbijeenkomsten voor het verbeteren van de onderzoeksvaardigheden.'

Wat is de rol van het bestuur van ASG?

Hans Bruin: 'Het bestuur van ASG zet momenteel een nieuwe koers uit. Een onderdeel daarvan is het profiel van de leerkracht. We bepalen een beroepsbeeld zoals we dat binnen de stichting willen realiseren. Het beroepsbeeld kan worden bijgesteld, het hangt samen met de ontwikkelingen in de samenleving. Het is een groeidocument. Het bestuur is ook het gremium dat het convenant sluit met Windesheim. En de bestuurders moeten voorbereiden hoe het project wordt voortgezet als de subsidie stopt in 2016. De bekostigingssubsidie blijft waarschijnlijk bestaan.'

Hoe ziet de toekomst eruit?

Hans Bruin: 'Onze manier van opleiden is een cultuur binnen Almere geworden. Straks is het veld opgeleid, staat het als een huis. Jaarlijks kijken we hoe we het opleiden in school kunnen verbeteren.'

Pim Mol: 'Het opleiden van studenten is niet meer los te zien van de betrokkenheid van het veld.'

GESPREK MET SCHOOLOPLEIDER EN MENTOR

Alex Doves, schoolopleider bij sbo De Watertuin en sbo De Bombardon, Almere

Martine van Doorn, mentor en opleidingscoördinator op basisschool De Klaverweide, Almere

Meer dan vroeger hebben de studenten nu een onderzoekende houding. De uitkomsten van hun onderzoek presenteren zij op de school zelf. Dat brengt het onderzoek op een hoger niveau.

Wat zijn de effecten van het project?

Alex Doves: 'Ik begeleid twee tweedejaars bij De Watertuin en twee bij de Bombardon. Dat zijn allebei sbo-scholen, daar kun je geen eerstejaars studenten neerzetten. Het project werpt vruchten af. Ook voor mijzelf: ik heb nu meer tijd voor het begeleiden van studenten. Dat is zeker op een sbo wel nodig. Ik spreek ze nu een keer per week, zonder dit project zou het een keer per twee weken zijn. Vanwege het project kan ik worden vrijgeroosterd.'

Deze studenten hebben meer dan vroeger een onderzoekende houding. De school heeft er wat aan. Als een student iets uitzoekt, kan de school de aanbevelingen opvolgen. Ik weet een voorbeeld van een school waarbij een student onderzoek deed naar hoe buitensporten verbeterd kon worden. De school kon de aanbevelingen zo overnemen. De studenten worden betere startende leerkrachten. Dat blijkt ook bij de accreditatie.'

Martine van Doorn: 'De meerwaarde is de koppeling met de praktijk. Er gebeurt iets op de school. Alle studenten leren ervan. Neem coöperatief leren: veel scholen werken daarmee. In de comaker presenteren studenten hun onderzoek daarover. De studenten die zelf niet met het onderwerp bezig zijn, zien in de presentatie wel wat het inhoudt. Dat geldt ook voor andere onderwerpen. In Almere is veel discussie over hoogbegaafdheid en pluskinderen, dus alle studenten leren van het onderzoek van het groepje dat daarmee bezig is. De studenten wisselen van comakergroep, zodat alle thema's een keer aan bod komen en ze lopen ieder jaar op een andere school stage.'

Alex Dove: 'De studenten presenteren uiteindelijk hun onderzoek op de school. Ze moeten op de scholen uitleggen wat ze doen, hun uitkomsten onderbouwen. Dat brengt het onderzoek op een hoger niveau dan wanneer ze alleen voor hun studiegenoten een presentatie geven. De studenten zijn betrokken bij het onderzoek omdat ze zien dat de school er echt iets mee doet. Het zijn de scholen die het onderzoek aanvragen.'

Martine van Doorn: 'Het grootste deel van de leerkrachten vindt het leuk en goed wat de studenten doen. Wel is de overdracht naar de leerkracht soms lastig. Het vraagt presentatievaardigheden.'

Alex Dove: 'Het hangt er ook vanaf hoe je het brengt. Als je zegt "mag ik iets uitproberen" is het anders dan: "ik zal eens laten zien dat ik het veel beter kan."'

SFEERREPORTAGE VAN DE COMAKER

Comaker Pedagogiek

Coach en vakdocent pedagogiek: Els van Houwen

De comakergroep pedagogiek bestaat uit eerste- en tweedejaars die op zeven verschillende scholen stage lopen. Iedere week is er een comakersbijeenkomst. Eens in de veertien dagen is er een bijeenkomst van alle comakersgroepen pedagogiek samen. De totale coachgroep bestaat uit vijftien studenten. In de coachgroep wordt gereflecteerd op de stage en op het verloop van het onderzoek.

Oktober 2014. Vier studenten van De Watertuin en De Bombardon geven in de comaker een tussenpresentatie over coöperatief leren. In de tussenpresentaties laten de studenten zien waarmee ze bezig zijn, wat hun onderzoeksvraag is en wat de aanpak is. Studenten geven elkaar tips, de coach en de aanwezige schoolopleiders stellen verdiepende vragen.

Coöperatief leren

De studenten Merel Taling, Dunya Quené, Yaïra van Nielen, en Eline Siderius nemen om de beurt het woord. De hoofdvraag is: 'Welke vormen van coöperatief leren kun je toepassen op het sbo?' Yaira legt de basisprincipes uit van coöperatief leren, Dunya belicht de verschillende vormen ervan. Er zijn voor- en nadelen verbonden aan coöperatief leren. Voor de leerlingen in het sbo is het een extra uitdaging omdat ze van nature niet snel met elkaar samenwerken. Dunya: 'In veel klassen is een speciale tafelindeling die niet anders kan, bijvoorbeeld omdat de ene leerling er niet tegen kan met de andere aan een tafeltje te zitten. In mijn klas bestaan de groepjes maar uit maximaal drie personen.' De studenten in de zaal stellen vragen over coöperatief leren. Wat is het verschil tussen een placemat en een woordweb? Wat doe je precies bij binnenring-buitenring?

Toepassen

Het vervolgonderzoek zal gaan over de praktijk: hoe kun je de vormen toepassen in de sbo. De studenten gaan observeren in de klassen welke vormen er nu al worden toegepast. Ze willen de leraren vragen een vragenlijst of een enquête in te vullen. Eline: 'We willen de leerkrachten vragen hoe ze erover denken.' Dunya: 'In de methode staan vaak tips voor coöperatieve werkvormen, maar die doen de leerkrachten niet. Ze doen soms wel andere vormen. Veel leraren weten niet hoe breed coöperatief leren is.'

Waar zit de twijfel?

Coach Els van Houwen wil weten waar de twijfel zit. Dunya: 'We willen het niet te breed pakken. Als we een enquête laten invullen, wordt het misschien te breed.' Els van Houwen: 'De startvraag is: welke vorm past bij het sbo. Hoe ga je die vraag beantwoorden?' Eline: 'De leerlingen in het sbo werken vooral individueel. En veel leerkrachten vinden het moeilijk. Je hebt zoveel differentiatie. In een taalles heb je maar heel kleine groepjes.' Schoolopleider Alex Doves: 'Jullie hebben nu allemaal een klas in de onderbouw. Je zult zien dat het in de bovenbouw anders is.'

Het ligt ook aan de vaardigheden van de kinderen. Een kind met autisme of pdd nos kan niet goed samenwerken. Daarom is het belangrijk om het wel te doen. De maatschappij vraagt het ook van ze, ze moeten het oefenen. Omdat ze het moeilijk vinden, ben je geneigd het ze te besparen.' Merel: 'Ik heb middenbouw, ik zie wel meer kinderen samenwerken. Maar ik zie er ook veel die het niet doen.' Martine van Doorn, mentor van een van de opleidingsscholen: 'Het klopt wel dat leerkrachten meer vormen toepassen dan ze zelf denken.' Alex Doves: 'Daarom is het belangrijk dat ze eerst de werkvormen beschrijven. Ik denk dat je het beste eerst op de school een presentatie kunt geven over de werkvormen, dan haal je meer rendement uit je enquête.'

Voordeel

In het nagesprek vertellen de studenten hoe belangrijk het is dat andere studenten voortborduren op het onderzoek dat zij nu doen. 'Wij gaan zelf ook verder met onderzoek van eerdere studenten. Zo krijg je continuïteit.' Els van Houwen: 'Studenten studeren meestal af op het onderwerp waarmee ze bezig zijn geweest op een Opleidingsschool.' Martine van Doorn: 'Deze eerste- en tweedejaars moeten veel observeren en inventariseren. Maar we laten ze ook kleine praktijkonderzoekjes doen.' Alex Doves: 'De school heeft er ook wat aan. Als blijkt dat er vijf werkvormen van coöperatief leren goed werken op een sbo, dan kun je als leerkracht daar je voordeel mee doen.'

GESPREK MET EEN SCHOOLLEIDER

Inge van Amersfoort, directeur van Jenaplanschool De Kring, Almere

Jenaplanschool De Kring is een van de scholen binnen Opleidingsschool ASG. Samen met pabo Windesheim Flevoland werkt de school aan het opleiden en begeleiden van studenten. Studenten vormen met elkaar een 'comaker', een groepje van drie of vier studenten die met elkaar gedurende een of twee semesters een praktijkonderzoek op een school uitvoeren.

Wat is het doel voor De Kring? Waarom wil de school tot de Opleidingsschool behoren?

'Ten eerste vinden we het belangrijk dat studenten zich ontwikkelen op de werkvloer. De koppeling van de opleiding met de school is gunstig. Voorheen stonden de opleiding en de praktijk meer op afstand van elkaar. Studenten kregen een opdracht mee en daarmee konden ze op onze school niet altijd uit de voeten. Het gat tussen de pabo en de school was groter.

Daar komt bij dat De Kring een Jenaplanschool is. Het Jenaplanonderwijs komt niet of maar summier aan bod op de pabo. Dit is een kans om studenten te laten kennismaken met Jenaplan en traditionele vernieuwingscholen. De Jenaplanfilosofie doorgeven is dan ook een tweede doel voor ons. Studenten nemen hier kennis van de theorie en doen in de praktijk ervaring op.'

Welke rol heb je als schoolleider in de Opleidingsschool?

'Met de comaker heb ik niet zoveel te maken. Wel met de onderzoeksvraag. Waarnaar willen we graag dat de studenten onderzoek doen? Ik faciliteer het onderzoek wel: ik zorg dat er ruimte beschikbaar is en ik mobiliseer het team om aan het onderzoek mee te werken, bijvoorbeeld door vragenlijsten in te vullen. Als de comakergroep het onderzoek presenteert, ben ik daar natuurlijk wel bij.

Hoe zorg je dat onderzoeksresultaten benut worden?

'Het laatste onderzoek ging over coöperatieve leervormen. Dat was een comaker waarin naast twee stagiaires van ons ook studenten van andere scholen participeerden. Wij wilden als Jenaplanschool weten welke coöperatieve werkvormen we inzetten. Als team zien we het nut in van coöperatief leren, want leerlingen leren beter als ze samenwerken. De studenten deden vooraf een literatuuronderzoek naar coöperatieve werkvormen in combinatie met Jenaplanonderwijs. Ze hebben bekeken welke vormen we inzetten, welke onderbelicht blijven, en waar het door komt dat die vormen niet worden toegepast. Dat komt vaak door onbekendheid met de werkvorm, blijkt uit dit onderzoek.

Met die uitkomsten gaat het team aan de slag. We willen ons repertoire aanvullen, dus willen we zien welke vormen er zijn en welk effect die hebben. Studenten laten dan in de klas zien, hoe je een bepaalde werkvorm toepast. We hebben een open cultuur. We leren graag van elkaar.'

In hoeverre versnelt het praktijkonderzoek de schoolontwikkeling?

'Het is altijd nodig dat je een onderzoekende houding hebt als school. Maar schoolontwikkeling is een proces dat tijd nodig heeft. Het hangt wel samen met het onderwerp. Studenten worden op de pabo getraind in onderzoeksvaardigheden. Die training hebben wij als leraren niet, we zijn niet opgeleid om wetenschappelijk onderzoek te doen. De pabo organiseert workshops waarin we leren hoe we een onderzoeksvraag moeten formuleren. Het is belangrijk om de onderzoeksvraag 'klein' te maken, behapbaar voor studenten. In het verleden hebben we wel onderzoek laten doen naar veel te omvangrijke onderwerpen. Het resultaat is dan een beleidsplan vol theorie, en als schoolleider moet je dat dan nog handen en voeten geven. Zo'n onderzoek als naar coöperatieve werkvormen heeft snel effect. Het is leuk en praktisch zoals de pabo ons daarin meeneemt.'

Hoe betrek je zittende leerkrachten?

'Het draagvlak binnen het team is groot. Al onze leerkrachten hebben een mentortraining gedaan. Allemaal kunnen ze studenten begeleiden. We zijn ingestapt omdat we dezelfde visie hebben: mensen moeten goed worden opgeleid. Het opleiden in de school is echt iets van de werkvloer zelf. Met elkaar vinden we het belangrijk dat opleiden goed gebeurt. Anders zou het ook weinig effect hebben.'

Hoe zie je de verhouding tussen de pabo en de school?

'De rol van de schoolopleider is heel belangrijk. Die kent het team en de school en kan goed inschatten welke studenten bij onze school en bij ons team passen.

Er is regelmatig overleg tussen de pabo en de opleidingsscholen. In het verleden kwam het wel eens voor dat een vierdejaars kwam stagelopen bij wie we grote twijfels hadden. Soms hopten slecht functionerende studenten van school naar school. De zichtbaarheid was minder groot. Nu pakken we dat vroegtijdig aan. Studenten die niet functioneren laten we niet meer eindeloos doorstuderen. De kwaliteitsbewaking is veel beter geworden.'

GESPREK MET INGRID PAALMAN, HOOFDDOCCENT CURRICULUM

Ingrid Paalman, hogeschool- hoofddocent curriculum aan Hogeschool Windesheim in Almere en lid van het kernteam Opleiden in de School.

Voor zowel de pabo als het werkveld is het hoofddoel van de samenwerking met de scholen in Almere om leraren op te leiden, die kwalitatief goed onderwijs kunnen geven aan alle leerlingen, nu en in de toekomst.

Wat is de meerwaarde van de samenwerking tussen Pabo Windesheim en de Almeerse Scholengroep?

‘De meerwaarde is de samenwerking tussen opleiding en werkveld. We kunnen met elkaar inspelen op actuele ontwikkelingen en de ontwikkelingen die we verwachten in de toekomst. Studenten werken met opdrachten van de scholen, de zogenoemde comakers, en gaan op een onderzoeksmatige manier met scholen de opdrachten of praktijkvragen aan de slag. Zij komen dan bijvoorbeeld met een advies. Zo zijn we met de scholen aan het werk rondom handelingsgericht werken en opbrengstgericht werken.

Daarnaast zijn we volop bezig met de ontwikkeling van de professionele leergemeenschap om met en van elkaar te leren. Leren staat altijd centraal. Studenten werken in de praktijk heel nadrukkelijk met de ontwikkelpunten van de school. Het is kenniscreatie samen met de school. Uiteindelijk moet de leerling, hoe oud deze ook is, in zijn of haar ontwikkeling verder worden uitgedaagd en nieuwsgierig worden naar meer.’

Wat betekent dat voor de pabo?

Dit betekent voor de pabo dat we een partnerschap hebben met de verschillende besturen. Dit partnerschap betekent dat we naar elkaar luisteren om de opleiding en de praktijk nauwkeurig op elkaar te laten aansluiten. We kennen een overlegstructuur die past bij dit gedachtegoed.

Als opleiding voldoen we aan de landelijke eisen, zoals het eigen maken door de studenten van de kennisbasistoets. Samen met het werkveld hebben we een beroepsbeeld opgesteld. Hierin wordt beschreven waar we met elkaar voor staan. Je komt daarin onder andere tegen dat we studenten willen opleiden die nieuwsgierig zijn, onderzoekend, en een passie hebben voor onderwijs.

Hoe vertaal je dat in de opleiding?

‘De maatschappij verandert zo snel. Wat je nu leert over, bijvoorbeeld, technologie is morgen verouderd. De basishouding moet zijn: waar vind je kennis, hoe pas je die kennis toe en hoe creëer je kennis. We willen leerkrachten opleiden die passen bij de scholen in Almere en Lelystad. We hebben geen standaardaanbod. Er is fundamentele kennis vastgelegd in de kennisbasis, daarbovenop komt de rest van het curriculum.’

Wat betekent het voor de student?

‘Studenten ontwikkelen een kritische houding. Die wordt tijdens de opleiding aangeleerd samen met het werkveld, onder meer onder leiding van de mentoren. We leren studenten goede vragen te stellen en die te linken aan wat speelt in omgeving. Studenten ontwikkelen onderzoeksvaardigheden. Afsluitend doen ze een groot onderzoek. Daarnaast ontwikkelen studenten ook presentatievaardigheden, omdat ze hun onderzoek moeten presenteren. Ze positioneren dan zichzelf. In de twee jaar na het afstuderen is er een inductiefase.

We geloven in een leven lang leren en in het geven van een goede start aan leerkrachten. In de inductiefase ontmoeten startende leerkrachten elkaar en is er gelegenheid om te leren van en met elkaar rondom de vragen die leerkrachten tegenkomen in de praktijk. Je hebt geoefend onder begeleiding, als LIO. Je bent nu startbekwaam, maar waar loop je dan tegen aan? Hoe begeleid je leerlingen met wat je weet? Dat zijn professionele vragen. In de inductiefase gaan we daarop in.'

Wat betekent het voor de scholen?

'Studenten voeren onderzoek uit dat scholen verder helpt. Het gaat om een praktijkvraag van de school, bijvoorbeeld over het begeleiden van hoogbegaafden. De school formuleert samen met de studenten een onderzoeksvraag. LIO's en stagiaires verzamelen gegevens en brengen in kaart wat de literatuur erover zegt en wat er al in de school gebeurt. Gebaseerd op literatuur en de praktijkdata komen ze dan bijvoorbeeld met een advies voor de school rondom de geformuleerde praktijkvraag. Daar kunnen scholen mee verder. Bij de afronding van de studie wordt bij elke student een bachelor assessment afgenomen. Dit wordt gedaan met een werkveldassessor en een opleidingsassessor. Beiden worden door de examencommissie benoemd. Het assessment laat op een mooie manier zien dat de student klaar is om als startende leerkracht aan het werk te gaan.'

Hoe ziet de samenwerking er bestuurlijk uit?

'Drie keer per jaar vindt overleg plaats met alle schoolbesturen, het bestuur van Pabo Windesheim en het Managementteam. Dan bespreken we actuele thema's rond professionalisering. Een belangrijke vraag is altijd: Wat hebben de toekomstige leerkrachten – nu nog onze studenten – nodig om op de scholen in Almere en Lelystad goed te functioneren? We bespreken thema's als opbrengstgericht werken en handelingsgericht werken. In de opleiding komt dat aan bod. In deze overleggen houden de schoolbesturen de eigen bestuurlijke agenda in de gaten, en wij, als lerarenopleiding, ook. We leggen niets van bovenaf op, het gaat altijd in samenspraak. In ons Handboek *Opleiden in de School* hebben we het beroepsbeeld verwoord.

Wat wij beogen is een opleiding te zijn voor leerkrachten, met passie voor onderwijs, een onderzoekende houding, die weten waar ze met het onderwijs naartoe willen. Het Handboek fungeert als onderlegger, als basis voor onze keuzes. Maar het is niet statisch, ook wij hebben een visie en een ontwikkeling. Naast het besturenoverleg is er een kernteam opleiden in de school. Dat is meer uitvoerend, hieraan nemen ook schoolopleiders deel. Schoolopleiders zijn de schakel tussen de opleiding en de scholen. We willen steeds de verbinding maken.'

Wat is het resultaat?

We zijn in 2011 begonnen, dus er zijn inmiddels leerkrachten werkzaam die op deze manier zijn opgeleid. Wat we horen vanuit het werkveld is dat onze afgestudeerden een onderzoekende houding hebben. Onze leraren zijn op zoek naar passende antwoorden. Het zijn stevige startbekwame leraren.'

Wat zijn de plannen voor de nabije toekomst?

'Waar we ons nu op toeleggen is ervoor te zorgen dat alle mentoren getraind zijn, dat iedere student begeleid wordt door een getrainde mentor en dat studenten alleen stage lopen op opleidingscholen. Mentoren moeten beschikken over coachingsvaardigheden en begeleidingsvaardigheden. Dat betekent voor de school een kwaliteitsslag. Zo werken we voortdurend aan kwaliteit van het personeel van zowel opleiding als in werkveld. Onze plannen zijn om in elk geval door te gaan op de ingeslagen weg en met elkaar continu zorg te dragen voor het opleiden van leerkrachten die klaar zijn voor de toekomst!'

Hoe verduurzaam je Opleiden in de School?

Met elk bestuur hebben we afspraken gemaakt, deze zijn verwoord in convenanten. Door middel van de verschillende overlegstructuren bewaken we de kwaliteit van Opleiden in de School. We hanteren een PDCA (Plan, Do, Check, Act, red.) waarin we bijvoorbeeld aan het eind van het jaar bij alle opleidingsscholen langs gaan om te evalueren. Deze evaluatie is input voor het verbeteren voor het jaar daarop. De besturen hebben met elkaar uitgesproken dat Opleiden in de School bijdraagt aan een duurzaam proces van het opleiden van startende leerkrachten en het geven van een kwaliteitsimpuls aan zittende personeel door de verschillende trainingen en het zijn van een Opleidingsschool. We leren van en met elkaar en dat is de basis voor een goede Opleidingsschool. Zo ziet het partnerschap eruit.'

GESPREK MET LOES VAN WESSUM, HOOFDDOCCENT ONDERZOEK EN ONDERNEMEN

Loes van Wessum, hogeschool-hoofddocent Onderzoek en ondernemen

De Opleidingsschool betekent voor de Almeerse Scholengroep: invloed op de opleiding van het eigen toekomstig personeel. Daarnaast gaat de kwaliteit van de zittende leerkrachten omhoog.

‘Het belangrijkste doel voor de Almeerse Scholengroep is het kunnen opleiden van eigen toekomstig personeel. Vroeger moesten scholen – in hun beleving - maar afwachten hoe de pabo de studenten afleverde. Nu hebben ze invloed op het curriculum van Pabo Windesheim. Daarnaast worden de studenten in de eigen school opgeleid. Scholen kunnen al in een vroeg stadium zien wat voor vlees ze in de kuip hebben. Ook gaat de kwaliteit van het onderwijs omhoog, doordat zittende leerkrachten trainingen gaan volgen. Maar dat is eigenlijk een neveneffect. De insteek is echt: het curriculum van de pabo verbeteren en het opleiden van startende leerkrachten die kwalitatief van hoog niveau zijn.

Inductiefase

Het is een landelijke trend om de kloof tussen opleiding in praktijk te verkleinen. Met opleiden in de school zet je daarin een stap. Wel zien we dat de kloof nog niet helemaal is overbrugd. Daarom hebben we in Almere ook een stevige inductiefase van twee jaar. De inductiefase is een vervolg van de stagebegeleiding. Dat heeft effect: we hebben bijna geen uitstroom van leraren in de eerste vijf jaar van hun loopbaan. Landelijk stroomt 18 procent van de beginnende leerkrachten in het primair onderwijs in de eerste vijf jaar uit, blijkt uit recente cijfers van DUO. De inductiefase wordt nu ook landelijk ingevoerd.

De rol van het bestuur

Het bestuur van ASG gedraagt zich als een goede werkgever voor al het personeel, ook met betrekking tot de studenten. Het bestuur faciliteert de mensen die op de opleidingsscholen werken als mentor of schoolopleider. Een mentor heeft de dagelijkse begeleiding van de student, de schoolopleider begeleidt het onderzoek en begeleidt de mentoren. De mentoren en schoolopleiders worden vrijgeroosterd voor 4 uur per week. Daarin begeleiden ze studenten en werken ze aan de eigen professionalisering. Er zijn intervisies, werkbijeenkomsten en professionaliseringsbijeenkomsten voor mentoren en schoolopleiders. De kwaliteit van het zittend personeel verbetert met deze investeringen. Het biedt ook loopbaankansen. Leerkrachten kunnen mentor worden of schoolopleider.

Onderzoeksvragen

Studenten voeren praktijkgericht onderzoek uit op de scholen. Daarbij willen we een koppeling tussen de onderzoeksvraag en het beleid van een school. De student doet meestal goed onderzoek, maar veel hangt af van de onderzoeksvraag. Het resultaat wordt krachtiger en beter als je de vraag scherper formuleert. Het verwoorden van een onderzoeksvraag blijkt lastig te zijn. De vragen waar scholen mee komen, zijn meestal gericht op oplossingen. Maar een onderzoek levert gegevens op, geen oplossing. Een vraag is bijvoorbeeld: “Op welke wijze zorgen we voor betere rekenresultaten in groep 3?” Dat is geen onderzoeksvraag.

Je moet het kantelen en vragen: “Welke factoren leiden tot goede rekenresultaten? Wat zegt de literatuur daarover? Hoe is het handelen van de leerkracht in groep 3, geeft ze de juiste instructie?” Zo kun je een vraag afpellen. Het afgelopen jaar heeft Windesheim voor schoolopleiders en directeuren bijeenkomsten georganiseerd waarin ze hebben geleerd hoe je een onderzoeksvraag formuleert.

Onderzoek

Een groep studenten brengt dit jaar in kaart hoe leerkrachten in groep 3 rekenles geven. Ze hebben al literatuuronderzoek gedaan en weten wat er belangrijk is in de instructie. Nu doen ze observatie in de klas, en vervolgens leggen ze de uitkomsten van de observaties naast wat ze hebben gevonden in de literatuur. Volgend jaar vinden interventies plaats, dan kun je weer onderzoeken wat daarvan de effecten zijn. Je moet het goed begeleiden. Deze gegevens zijn nodig voor het verbeteren van rekenonderwijs, niet om iemand af te straffen.

Het onderzoek helpt leerkrachten ook aan recente kennis over goed rekenonderwijs.

Een groot neveneffect is dat scholen een onderzoekende cultuur krijgen. Die is er al op deze scholen, maar de lerende cultuur krijgt wel een 'boost'. Scholen staan vaak in de stand van klein, beperkt onderzoek. Dat willen we brengen naar meerjarig, langer lopend onderzoek zodat het een grotere bijdrage kan leveren aan onderwijsverbetering.

Onderzoekende houding

De afgestudeerden van pabo Windesheim zijn nu betere leerkrachten dan vroeger. Ze hebben een onderzoekende houding, nemen niet alles voor zoete koek aan.

Dat is temeer interessant, omdat de pabo een hoge mbo-instroom heeft. Almere heeft niet zo'n hoog opgeleide bevolking. Veel van de studenten zijn in hun familie de eerste generatie de studeert.

De lat ligt hoog op pabo Windesheim. Studenten zien dit ook als een pittige opleiding, mede door de instaptoets.

Not invented here

Het blijft lastig om resultaten van onderzoek dat op de ene school is uitgevoerd, te implementeren op een andere school. Veel scholen hebben last van het 'not invented here' syndroom. Maar het is jammer als het bij één school blijft hangen. We kijken wat we eraan kunnen doen. Tijdens de bijeenkomsten van de opleiders en directeuren gaat het over de thema's waarop iedereen onderzoek uitvoert. Als mensen van elkaar horen wat ze doen, gaan ze erover praten met elkaar. Bij het formuleren van onderzoeksvragen zien schoolopleiders en directeuren: "Hé, zijn jullie bezig met rekenen in groep 3, wij toevallig ook, dat is interessant, wat doen jullie?" Maar een school die met taal in groep 1 en 2 bezig is, heeft geen belangstelling voor rekenen in groep 3. De scholen zoeken elkaar op als er een gemeenschappelijke focus is. De Almeerse Scholengroep houdt wel bij welk onderzoek er plaatsvindt in de scholen.'

OPLEIDEN IN DE SCHOOL – ALMERE

Susan de Boer 28 mei 2015